

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Bakalářská práce

Formy náhradní rodinné péče ve vybraném regionu v

právní teorii a praxi

Region Písecko

Petra Fořtová

© 2020 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Petra Fořtová

Hospodářská politika a správa
Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Formy náhradní rodinné péče ve vybraném regionu v právní teorii a praxi

Název anglicky

Forms of alternative family education in selected region in legal theory and practice

Cíle práce

Hlavním cílem bakalářské práce bude zjišťování slabých míst a rizik spojených s náhradní rodinnou péčí o dítě.

Vedle zpracování vývojových etap náhradní rodinné péče, práce dále seznámí se základními pojmy a zdroji financování této péče u vybraného druhu.

Výstupem předložené práce bude návrh opatření vedoucí k zefektivnění finanční nákladovosti při poskytování náhradní rodinné péče a též vyhodnocení související právní úpravy – zvl. její efektivity v dané oblasti.

Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části bude použita především metoda analýzy právních předpisů příslušajících k tématu.

V praktické části práce bude proveden výzkum vedoucí ke zjištění finanční nákladovosti vybraného druhu náhradní rodinné péče ve vybraném regionu, kterým je Písecko.

Klíčovou metodou praktické části bude kvalitativní výzkum pomocí řízených rozhovorů ze strany subjektů, zabývajících se náhradní rodinnou péčí. Výstupem předložené práce bude návrh opatření k zefektivnění financování náhradní rodinné péče tak, aby byl splněn společenský význam uvedeného institutu.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

náhradní rodinná péče, dítě, potřebnost, osvojení, pěstounství, ústavní výchova, poručenství, dávky pěstounské péče, občanský zákoník, sociálně právní ochrana dětí

Doporučené zdroje informací

- JIRÁNEK, V. – MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MASARYKOVA UNIVERZITA. FILOZOFICKÁ FAKULTA, – MODERNIZACE A ČESKÁ RODINA (2003 : BRNO, ČESKO), – MAREŠ, P. – POTOČNÝ, T. *Modernizace a česká rodina : sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně = Modernization and the Czech family : proceedings of the symposium organised by School of Social Studies Masaryk University Brno (15-17 October, 2003)*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-86598-61-6.
- PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. vyd. Portál. Praha 2016. ISBN 978-80-262-1020-7
- PETROV, J. VÝTISK, M. BERAN, V. et al: *Občanský zákoník. KOMENTÁŘ*. Praha: C.H.Beck 2017. ISBN 978-80-7400-653-1
- RADVANOVÁ, S. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-578-7.
- ROGALEWICZOVÁ R. CÍLEČKOVÁ K. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. KOMENTÁŘ*, C.H.Beck, Praha, 2018. ISBN 978-80-7400-713-2
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (v platném znění)
- zákon č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči
- zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník v platném znění
-

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

JUDr. Eva Kadlecová

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 20. 8. 2019

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 14. 10. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 19. 02. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Formy náhradní rodinné péče ve vybraném regionu v právní teorii a praxi; zaměřeno na region Písecko" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 18. 3. 2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní JUDr. Evě Kadlecové za její věnovaný čas, trpělivost, cenné rady a připomínky, které mi napomohly při zpracování této bakalářské práce. Mé díky patří i všem respondentům a odborníkům, kteří mi poskytli cenné informace. V neposlední řadě bych ráda poděkovala rodině a přátelům za jejich trpělivost a ochotu pomoci při hledání informací k této práci.

Formy náhradní rodinné péče ve vybraném regionu v právní teorii a praxi; (zaměřeno na region Písecko)

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku náhradní rodinné výchovy na území regionu Písecko. V teoretické části je pojednáváno o jednotlivých formách náhradní rodinné výchovy, o jejich financování a o jejich uzákonění v legislativě ČR. Pro úplnost je v této části marginálně zmíněna i péče ústavní.

Praktická část se zabývá především pěstounskou péčí, jakožto nejrozšířenější způsob náhradní rodinné péče v České republice. V úvodu této části jsou uvedeny vybrané statistické údaje týkající se oblasti Písecka. Mezi těmito údaji je například zmíněn počet vyplácených dávek pěstounské péče, které byly do roku 2013 součástí dávek státní sociální podpory, od tohoto roku jsou samostatnou částí dávek a podpor v sociálním zabezpečení, nadále jsou tedy zahrnuty ve výdajích státního rozpočtu. Dále jsou v úvodní části uvedeny údaje o výživném vybrané státem. Poslední podkapitola je věnována zhodnocení současného stavu nákladovosti pěstounské péče pro stát, které bylo realizováno pomocí dotazníku určeného přímo samotným pěstounům, údajů z Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, dítě, potřebnost, osvojení, pěstounství, ústavní výchova, poručenství, dávky pěstounské péče, občanský zákoník, sociálně-právní ochrana dětí

Forms of alternative family care in selected region in legal theory and practice

Abstract

The bachelor thesis focuses on the issue of substitute family upbringing in the Písek region. The theoretical part deals with the individual forms of substitute family upbringing, their financing and their enactment in the legislation of the Czech Republic. For the sake of completeness, institutional care is also marginally mentioned in this section.

The practical part deals mainly with foster care, as the most widespread way of foster care in the Czech Republic. The introduction of this section presents selected statistics relating to the Písek region. These figures include, for example, the number of foster care benefits paid, which were part of state social support benefits until 2013, since that year they are a separate part of social security benefits and support, hence they are still included in the state budget expenditure. Furthermore, in the introductory part there are data on maintenance selected by the state. The last subchapter is devoted to the evaluation of the current state of the cost of foster care for the state, which was carried out using a questionnaire addressed directly to foster parents, data from the Czech Statistical Office and the Ministry of Labour and Social Affairs.

Keywords: alternative family care, child, necessity, adoption, fostering, institutional care, guardianship, foster care benefits, civil code, socio-legal protection of children

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíl práce a metodika	10
2.1	Cíl práce	10
2.2	Metodika	10
3	Teoretická část	11
3.1	Význam rodiny	11
3.1.1	Funkce a dysfunkce rodiny	12
3.2	Sociálně-právní ochrana dětí.....	14
3.3	Formy náhradní výchovy	18
3.3.1	Náhradní rodinná péče	18
3.3.2	Náhradní výchovná péče.....	19
3.4	Dávky pěstounské péče	23
3.5	Výživné při pěstounské péči	27
4	Praktická část	30
4.1	Náhradní rodinná výchova v číslech	31
4.1.1	Statistika náhradní rodinné péče	31
4.2	Zhodnocení současného stavu pěstounské péče na Písecku	35
4.2.1	Cíl průzkumu.....	35
4.2.2	Metoda průzkumu	35
4.2.3	Výsledky dotazníkového řešení	35
4.3	Výživné při pěstounské péči na Písecku	40
5	Výsledky a diskuse	42
6	Závěr	44
7	Seznam použitých zdrojů	45
7.1	Použitá literatura	45
7.2	Internetové zdroje.....	46
7.3	Použité zákony	46
8	Přílohy	47
8.1	Seznam obrázků	47
8.2	Seznam grafů.....	47
8.3	Seznam tabulek	47
8.4	Seznam použitých zkratk.....	47
8.5	Dotazník pro pěstouny	48

1 Úvod

Rodina je nejzákladnějším uskupením každé společnosti a zároveň místem, kde jsou uspokojovány veškeré dětské potřeby. V dnešní době ale bohužel jsou děti, které jsou zanedbávány nebo dokonce týrány. Z důvodu, že si tyto děti nemohou samy pomoci, významnou pozici zde zastává stát, který má za úkol chránit práva těchto dětí a zabezpečit jim vhodnou náhradní péči. V těchto případech zastupují stát orgány sociálně-právní ochrany dětí, které rozhodují, do jakého typu péče bude dítě svěřeno. V České republice jsou zákonem upraveny tyto typy péče: poručenství, pěstounská péče či opatrovnictví nebo může být dítěti nařízena ústavní výchova.

Problematika náhradní rodinné péče je od roku 2013, kdy nabyla účinnosti novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, velmi diskutovaným tématem. Novela klade důraz především na to, aby dítě vyrůstalo v rodinném prostředí a ústavní výchova byla časem úplně zrušena.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce bude zjišťování slabých míst a rizik spojených s náhradní rodinnou péčí o dítě.

Vedle zpracování vývojových etap náhradní rodinné péče, práce dále seznámí se základními pojmy a zdroji financování této péče u vybraného druhu.

Výstupem předložené práce bude návrh opatření vedoucí k zefektivnění finanční nákladovosti při poskytování náhradní rodinné péče a též vyhodnocení související právní úpravy - zvl. její efektivity v dané oblasti.

2.2 Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části bude použita především metoda analýzy právních předpisů příslušajících k tématu.

V praktické části práce bude proveden výzkum vedoucí ke zjištění finanční nákladovosti vybraného druhu náhradní rodinné péče ve vybraném regionu, kterým je Písecko.

Klíčovou metodou praktické části bude kvalitativní výzkum pomocí řízených rozhovorů ze strany subjektů, zabývajících se náhradní rodinnou péčí. Výstupem předložené práce bude návrh opatření k zefektivnění financování náhradní rodinné péče tak, aby byl splněn společenský význam uvedeného institutu.

„Jsme formováni a přetvářeni těmi, kteří nás milují; a přestože láska může pominout, jsme stále jejich dílem, ať dobrým nebo špatným.“ François Mauriac

3 Teoretická část

3.1 Význam rodiny

Rodina je bezesporu nejstarším lidským společenským uspořádáním, které nás provází nebo se nás nějakým způsobem dotýká v každém období našeho života, přičemž je třeba uvědomit si fakt, že rodina je sociální skupinou, kterou si člověk nevybírá, ale do které se narodí. Rodina nevznikla jen kvůli přirozenému rozmnožování daného druhu, ale především z potřeby své potomky chránit, učit a vzdělávat. *„Její vznik se konvenčně klade do doby, kdy spolu dospělí začnou žít, a její zánik můžeme analogicky definovat okamžikem, kdy jejich soužití skončí úmrtím, rozvodem či rozchodem.“*¹ Podle Iva Možného rodina působí a bude dál ve všech dobách působit jako nenápadný ale velmi významný stabilizující prvek.²

Definovat rodinu, ať už z obecného nebo z odborného hlediska, je velmi složité, neboť neexistuje žádné jednotné vymezení tohoto pojmu. V literatuře se objevuje nespočetné množství definic pojmu, jiný pohled na ni mají právníci, jiný sociologové, psychologové, ekonomové nebo pedagogové. Jozef Výrost³ definuje rodinu následovně: *„Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně.“*⁴

¹ (PAZLAROVÁ, a další, 2014, s. 38)

² (MOŽNÝ, a další, 2008, s. 15)

³ Prof., PhDr., Jozef Výrost DrSc. je slovenský psycholog. Působí jako profesor na Společenskovědném ústavu SAV Košice. Je členem European Association of Social Psychology.

⁴ (VÝROST, 1998, s. 304)

Nový občanský zákoník z roku 2014 pouze objasňuje, že „rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany“⁵, jednoznačnou definici rodiny ale neobsahuje. Upravuje jejich práva a povinnosti, stanovuje jim vzájemnou vyživovací povinnost, podle které jsou rodiče povinni starat se o svoje dítě, dokud není samo schopno se živit a stejně tak ukládá dětem povinnost postarat se o své rodiče, pokud to budou potřebovat.

Rodina ale není jen matka, otec a jejich děti. Rodina je propojený systém jednotlivých lidí ve vzájemných interakcích. Jako každý systém i rodina má své subsystémy, které jsou dány generační příslušností. Tyto subsystémy, spolu s širšími společenskými systémy (příbuzenstvo, sousedé, přátelé a všichni ostatní, kteří rodinu denně obklopují a jsou s ní ve styku), ovlivňují fungování rodiny jako celku. Ovlivňovaná může být ale i zvenku, a to širším okruhem institucí, jako jsou zaměstnavatel, škola, soudy, orgány péče o dítě apod.⁶

3.1.1 Funkce a dysfunkce rodiny

Rodina má mnoho funkcí, mezi něž patří zejména tyto: biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, ochrannou funkci, výchovnou, socializační, emocionální⁷. Také dotváří kulturu každé společnosti a stará se o vznik dalších generací. Z těchto důvodů by se každý stát měl snažit podporovat rodiny různými způsoby. „Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní.“⁸

Jednotlivé funkce:

- **Biologicko-reprodukční** – má význam jak pro společnost, tak pro jedince, kteří rodinu tvoří. Zájmem společnosti je, aby se rodil takový počet dětí, který bude udržovat společnost ve věkové rovnováze.

⁵ Zákon 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §3, Odst. 2

⁶ (MATĚJČEK, 1992, s. 34-35)

⁷ (DUNOVSKÝ, 1999, s. 92-93)

⁸ (KRAUS, a další, 2001, s. 79)

- **Ekonomicko-zabezpečovací** – chápe rodinu jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Poruchy této funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin, který bývá způsoben nezaměstnaností a zvyšováním životních nákladů.
- **Ochranná** – zajišťuje potřeby dítěte ale i ostatních členů rodiny.
- **Výchovná** – rodina by měla učit dítě se přizpůsobovat a připravit jej na vstup do života.
- **Socializační** – rodina by měla mít volnočasové aktivity, kterým se budou všichni členové věnovat.
- **Emocionální** – nezastupitelná ve výchově dítěte, žádná jiná instituce totiž nedokáže vytvořit potřebné citové zázemí, pocit lásky a bezpečí.⁹

Všude, kde existuje funkce, se však může objevit i dysfunkce neboli porucha. Takto nefunkčních rodin existuje mnoho typů, dělí se na:

- **Funkční rodina** – v podstatě bezproblémová, ve které je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci valná většina, až 85 %.
- **Problémová rodina** – rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy řešit vlastními silami nebo s případnou jednorázovou či krátkodobou pomocí zvenčí. Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí znamenají tyto rodiny potřebu zvýšené pozornosti a sledování. Problémových rodin se vyskytuje okolo 12–13 %.
- **Dysfunkční rodina** – rodina, v níž se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek, a především vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout vlastními silami, a je proto nutno učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny. Řešení dysfunkčnosti rodiny je nejkomplicovanější, protože jde o to, kam až podporovat takovou rodinu a od

⁹ (KRAUS, a další, 2001, s. 80)

kdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv). Takové rodiny tvoří asi 2 %.

- **Afunkční rodina** – poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo jej dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná; jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z takové rodiny a umístit do rodiny náhradní, popř. není-li to možné, tak jinam.¹⁰

Příčiny poruch rodiny jsou:

- **objektivní** – na vůli rodičů nezávislé (nezaměstnanost, válka, hladomor atd.)
- **subjektivní** – na vůli rodičů závislé (neochota pečovat o děti, neochota přijmout společenské normy, nezralost, neschopnost vyrovnat se zvláštními situacemi atd.)
- **smíšené**¹¹

3.2 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je cílená činnost, která má na starosti ochranu práv nezletilých dětí. Jde zejména o právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, právo na ochranu jeho zájmů i jeho jmění či právo na zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě pocházející z nefunkční rodiny.¹² Pro účely zákona o sociálně-právní ochraně se dítětem rozumí nezletilá osoba.¹³

Hlavními orgány, které zajišťují sociálně-právní ochranu jsou:

1. **obecní úřady obcí s rozšířenou působností** (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
2. **obecní úřady,**

¹⁰ (DUNOVSKÝ, 1986, s. 140)

¹¹ (LOVASOVÁ, 2006, s. 18)

¹² Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, §1

¹³ Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte., čl. 1

3. **krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),**
4. **Ministerstvo práce a sociálních věcí,**
5. **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹⁴**

Sociálně-právní ochranu dále zajišťují obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, pokud jsou pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany. Nejvíce povinností ukládá soud obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a obecním úřadům, které mají možnost bezprostředně sledovat výkon sociálně-právní ochrany dětí a činit potřebná opatření a stejně tak mohou nejefektivněji pomáhat rodičům a osobám odpovědným za výchovu dítěte.¹⁵

Sociálně-právní ochrana je poskytnuta dítěti, které na území České republiky:

- a) **má trvalý pobyt,**
- b) **má podle zákona č. 326/1999 Sb., upravujícího pobyt cizinců na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,**
- c) **podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky,**
- d) **je oprávněno trvale pobývat¹⁶,**
- e) **pobývá s rodičem, který podal žádost o udělení mezinárodní ochrany nebo oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky nebo které pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců,**
- f) **pobývá s rodičem, který na území České republiky pobývá na základě potvrzení o strpění pobytu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu¹⁷ nebo který je azylantem anebo osobou požívající doplňkové ochrany,**
nebo

¹⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, §4, ods. 1

¹⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, §4, ods. 2

¹⁶ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, §87

¹⁷ Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů

g) je azylantem nebo osobou požívající doplňkové ochrany.¹⁸

To odpovídá čl. 2 Úmluvy o právech dítěte, která byla podepsána 30. září 1990 v New Yorku prezidentem České a Slovenské Federativní republiky, podle kterého se „...1) *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců. 2) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny.*“¹⁹

Zákon²⁰ tak vymezuje z věcného hlediska okruh dětí, na které se sociálně právní ochrana vztahuje, ale pouze teoreticky, a to zejména proto, že je mnoho situací, do kterých se děti s rodiči dostávají a které nelze taxativním způsobem v zákoně vyjádřit.

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti:

a) jejichž rodiče

1. zemřeli,
2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo
3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají

¹⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, §2

¹⁹ Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

²⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem²¹, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;

g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu.²²

Pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí. Zákon o poskytnutí sociálně-právní ochrany nepředpokládá jednorázovou událost či krátkodobé působení, ale naopak předpokládá, že tyto skutečnosti trvají takovou dobu, že je třeba situaci vhodným způsobem řešit. Pokud by se jednalo o jednorázovou záležitost, musela by být takové intenzity, že by mohla nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte.²³

²¹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

²² Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, § 6

²³ <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

3.3 Formy náhradní výchovy

3.3.1 Náhradní rodinná péče

V kontextu s problematikou práce je nutné zmínit rozdíl mezi pojmy „náhradní rodinná péče“ a „náhradní výchovná péče“. Náhradní rodinná péče je „[...] forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno ‚náhradními‘ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.“²⁴ Náhradní rodinnou péčí je u nás adopce (osvojení) a pěstounská péče. Velmi často je předmětem náhradní rodinné péče dítě, jehož biologická rodina neplní své primární funkce. Dítě může být zanedbáváno a v důsledku toho i ohroženo na životě. Jeho vývoj je často opožděný, popřípadě může být vážně poškozený.

Náhradní výchovná péče je péče o takové dítě, které nemůže být vychováváno ve vlastní rodině, nemůže být v pěstounské péči a ani jej nelze z nejrůznějších důvodů nechat osvojit náhradní rodinou. Zatímco náhradní rodinná péče je realizována v adoptivních či pěstounských rodinách, náhradní výchovná péče se odehrává prostřednictvím ústavní (institucionální) péče.

Avšak i v náhradní rodinné péči hraje svou roli ústavní péče – než je dítě předáno k náhradní rodinné péči, dostane se z vlastní rodiny, kterou má většinou již v evidenci OSPOD.

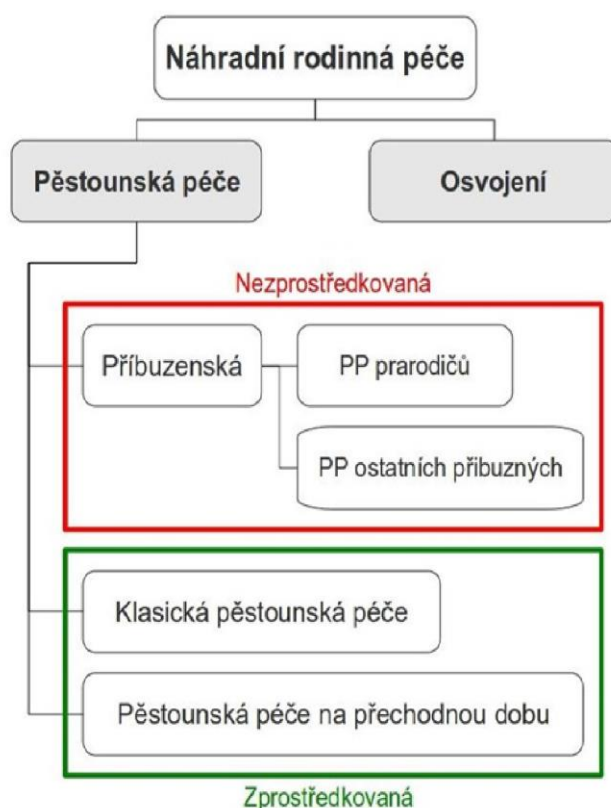
Odnětí dítěte z jeho biologické rodiny projednává soud, na základě, jehož rozhodnutí může být dítě do rodiny vráceno.²⁵

²⁴ (MATĚJČEK, 1999, s. 31)

²⁵ <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

Aktuálně fungující systém náhradní rodinné péče zobrazuje níže uvedený diagram:

Obrázek 1 - Schéma náhradní rodinné péče

(Zdroj: <http://www.pestounska-pece.cz/content/pestounska-pece>)

3.3.2 Náhradní výchovná péče²⁶

Druhý typ náhradní péče je náhradní výchovná péče neboli ústavní péče. Soud ji může nařídit v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Do ústavní péče mohou dítě svěřit také osoby zodpovědné za jeho výchovu (nejčastěji rodiče). Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které **mají přednost před výchovou ústavní.**²⁷

²⁶ Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

²⁷ Zákon 89/2012 Sb., Občanský zákoník, Díl 4, §971-975

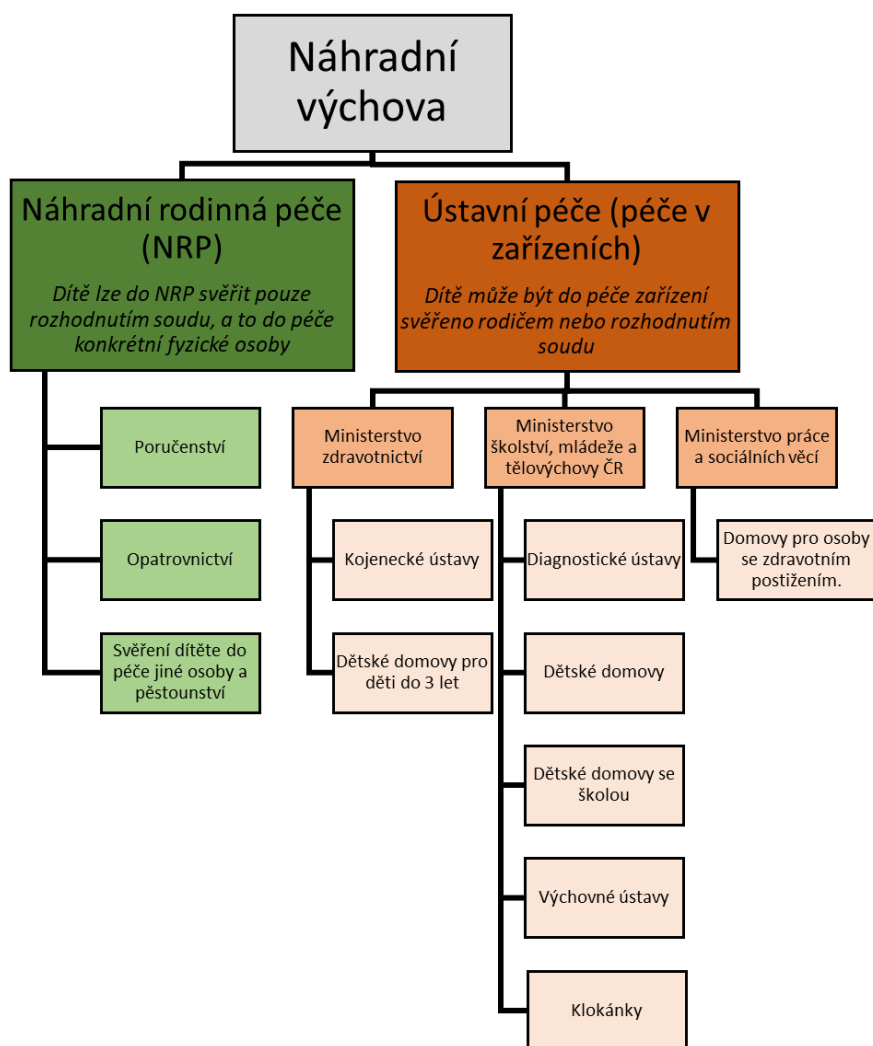
Resorty ústavní péče

Mezi instituce, které zaštiťují různá kolektivní zařízení je zařazeno Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství, Ministerstvo práce a sociálních věcí. Typy ústavní péče lze rozdělit podle jednotlivých resortů:

1. Ministerstvo zdravotnictví: Kojenecké ústavy, Dětské domovy pro děti do 3 let.
2. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR: Diagnostické ústavy, Dětské domovy, Dětské domovy se školou, Výchovné ústavy, Klokánky, Dětská centra (zařízení, pro děti, které potřebují okamžitou pomoc).
3. Ministerstvo práce a sociálních věcí: Domovy pro osoby se zdravotním postižením.²⁸

²⁸ <https://mylaw.cz/clanek/ustavni-pece-v-cr-700>

Obrázek 2 - Schéma náhradní výchovy

(Zpracováno autorkou podle Zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

Z důvodu podobnosti některých pojmů, je důležité vědět, k čemu které ze zařízení konkrétně slouží. Pro koho jsou určeny kojenecké ústavy, zařízení pro děti do 3 let a domovy pro osoby se zdravotním postižením je celkem jasné již z názvu. Složitějším pojmem jsou diagnostické ústavy, které jsou pouze zastávkou či přechodným zařízením, kam je dítě umístěno za účelem komplexního vyšetření a následným přesunutím do jiného zařízení. Maximální doba, kterou zde dítě může strávit, je 8 týdnů.

Dětské domovy

Existují dva typy dětských domovů. Dětský domov, který slouží k výchově dětí od 3 do 18 let (případně do 26 let v případě studia) bez poruch chování a domov a škola jsou dvě oddělené instituce. Druhým typem jsou Dětské domovy se školou, kam se umísťují zpravidla děti od 6 do 18 let, které mají závažné poruchy chování a škola je součástí dětského domova za účelem souběžného vzdělávání a léčby těchto poruch.

Výchovné ústavy

V těchto ústavech jsou děti starší 15 let se závažnými poruchami chování a emocí. Výjimečně sem může být umístěno i dítě starší 12 let, které z důvodu tak závažné poruchy chování nemůže být umístěno do Dětského domova se školou s ostatními dětmi. Výchovné ústavy pro děti, které jsou v ústavní výchově, jsou oddělené od těch, kterým byla nařízena ochranná výchova.

Klokánky a Dětská centra – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. O umístění rozhoduje soud nebo rodič, který svěřuje dítě do náhradní péče z důvodu momentální krize.

Další formou pomoci dětem žijícím v ústavní péči, která není považována za formu náhradní rodinné péče, je tzv. *hostitelská péče*. Tato forma pomoci je vhodná především pro děti, které dlouhodobě žijí v ústavní péči. Funguje na principu častého a dlouhodobého kontaktu s dítětem, kdy se pro něj nedaří sehnat například pěstouna.

Ústavní a ochranná výchova

Ústavní výchova je pro děti, které mají nějaký výchovný problém nebo se o ně nemůže jejich rodina postarat. Navíc může být nařízena maximálně na 3 roky, poté může být prodloužena.

Ochranná výchova je vždy nařízena soudem, a to dětem starším 15 let (mladistvým), které spáchaly trestný čin. Výjimečně může být nařízena i dětem starším 12 let, kterým byl udělen výjimečný trest za spáchání trestného činu. Zde slouží ochranná výchova v podstatě

jako alternativa trestu odnětí svobody a může být nařízena maximálně do věku 18 let dítěte (v nutném případě prodloužena do 19 let).²⁹

3.4 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče, které byly do konce roku 2012 upraveny zákonem č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, jsou od roku 2013 obsaženy v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Pěstounská péče je dítěti poskytována osobou v evidenci (osobou vedenou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu), nebo osobou pečující (zejména pěstoun nebo poručník).

Od roku 2013 také došlo ke zvýšení částek odměny pěstouna a příspěvku na úhradu potřeb dítěte a byl zaveden příspěvek při ukončení pěstounské péče a rozšířen nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.

Dávkami pěstounské péče dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí jsou:

- příspěvek a úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče.³⁰

• **Příspěvek na úhradu potřeb dítěte** – nárok na příspěvek má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče (do péče osoby pečující či osoby v evidenci). Nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, jde-li o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. Přídavek je vyplácen ve čtyřech výších podle věku nezaopatřeného dítěte.

Je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, jsou výše příspěvku ve vazbě na věk a stupeň závislosti.

²⁹ <https://mylaw.cz/clanek/ustavni-pece-v-cr-700>

³⁰ (PAZLAROVÁ, 2016, s. 98)

- **Odměna pěstouna** – nárok má osoba pečující a osoba v evidenci. Těmito osobami mohou být oba manželé nebo dva poručníci, odměna pěstouna však náleží pouze jednomu z nich. Výše odměny pěstouna je stanovena podle počtu dětí, o které je pečováno, podle toho, zda je dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, či zda se jedná o osobu vedenou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Odměna pěstouna je považována za příjem ze závislé činnosti, podléhá tedy zdanění a pojistným odvodům.

- **Příspěvek při převzetí dítěte** – příspěvek se vyplácí osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Je vyplácen jednorázově ve třech výších podle věku dítěte. Nenáleží osobě v evidenci při svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

- **Příspěvek na zakoupení motorového vozidla** – na příspěvek má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila jeho nezbytnou celkovou opravu. Výše příspěvku činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Příspěvek nenáleží osobě v evidenci při svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

- **Příspěvek při ukončení pěstounské péče** – nárok na příspěvek má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči (nehledě na to, zda v péči osoby pečující, nebo osoby v evidenci), a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek je vyplácen jednorázově ve výši 25 000 Kč a každé osobě náleží jen jednou.³¹

Výdaje na dávky pěstounské péče se výrazně zvýšily od roku 2013, kdy došlo ke změnám v právní úpravě těchto dávek. Výdaje na odměny pěstounům, které dříve představovaly necelou polovinu celkových výdajů na dávky pěstounské péče, v současné době tvoří 66 % celkových výdajů. Celkové výdaje na dávky pěstounské péče dosáhly v roce 2018 hodnoty 3,8 miliard, po meziročním nárůstu o 29 %. K tomuto nárůstu došlo zejména v důsledku navýšení částky odměny pěstouna od ledna 2018. Výdaje na odměny pěstounů tak vzrostly o 712 mil. Kč, tedy o 39 %. Výdaje na příspěvek na úhradu potřeb dítěte

³¹ Zákon č. 452/1992 Sb., O pěstounské péči

představovaly 1,2 mld. Kč. U těchto příspěvků došlo rovněž od ledna 2018 k navýšení částek, ne ale tak výraznému jako u odměny pěstouna. Příspěvek při převzetí dítěte a při ukončení pěstounské péče spolu s příspěvkem na zakoupení motorového vozidla tvořily 2 % celkových výdajů na dávky pěstounské péče, celkem 58 mil. Kč. Počet dětí v náhradní rodinné péči (zahrnuje pěstounskou péči, osobní péči poručníka, péči jiné fyzické osoby) dosahoval na konci roku 2018 19,6 tisíc dětí, výdaje na dávky pěstounské péče v přepočtu na jedno dítě v náhradní rodinné péči představovaly necelých 194 tisíc Kč.³²

Tabulka 1 - Výše příspěvků pěstounské péče v roce 2018

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*		Odměna pěstouna		
Věk dítěte	Do 6let	4 950 Kč	Péče o 1 dítě	12 000 Kč
	6–12 let	6 105 Kč	Péče o 2 děti	18 000 Kč
	12–18 let	6 985 Kč	Péče alespoň o 3 děti	30 000 Kč
	18–26 let	7 260 Kč	Péče alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci (ve stupni II, III nebo IV)	
		Osoba v evidenci, i v případě, že nepečuje o žádné dítě	20 000 Kč	

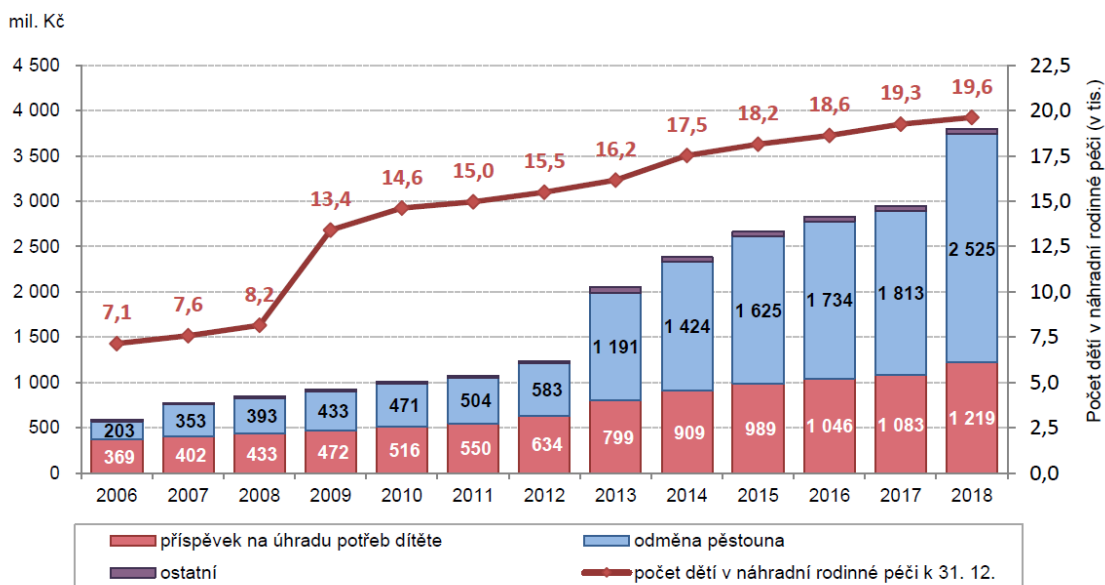
* Je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, je výše příspěvku vyšší.

(Zdroj: Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2018, Český Statistický Úřad)

Výše příspěvků se v roce 2019 ani v roce 2020 nezměnila, zůstal tedy stejný jako v roce 2018.

³² (ČSÚ, 2019)

Graf 1 - Výdaje na dávky pěstounské péče v ČR

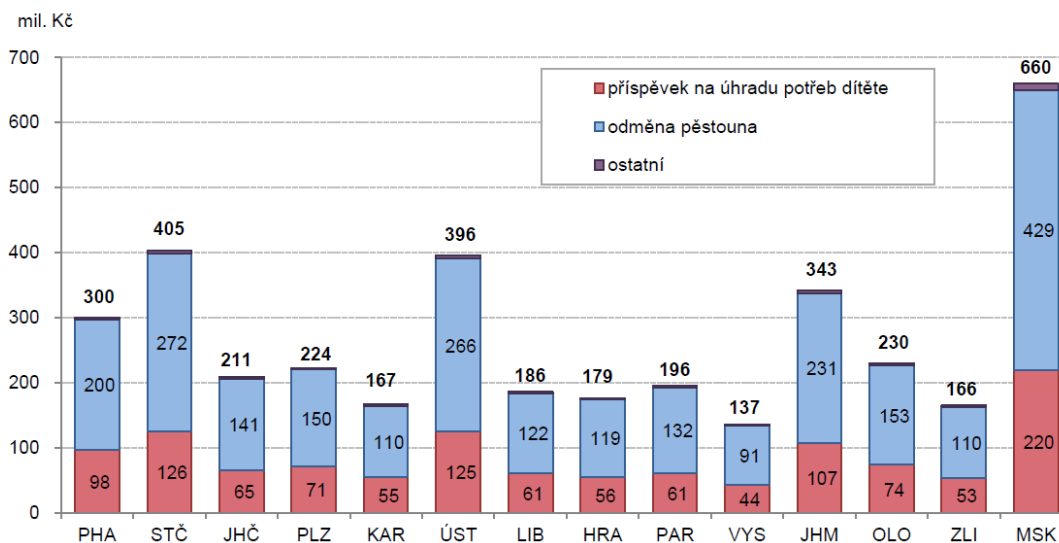

(Zdroj: Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2018, Český Statistický Úřad)

Výrazně nejvyšší výdaje na dávky pěstounské péče byly v Moravskoslezském kraji. Sociální odbory v tomto kraji evidují 17 % ze všech dětí v náhradní rodinné péči v republice (celkem 3,4 tisíce dětí), druhé nejvyšší zastoupení dětí v náhradní rodinné péči je v Ústeckém kraji, 14 % (2,8 tisíce dětí). Relativní zastoupení dětí v náhradní rodinné péči (počet dětí v náhradní rodinné péči na 1000 obyvatel daného kraje) bylo v roce 2018 nejvyšší v Ústeckém a Karlovarském kraji.³³

³³ (ČSÚ, 2019)

Graf 2 - Výdaje na dávky pěstounské péče podle krajů v roce 2018

Zdroj dat: MPSV

3.5 Výživné při pěstounské péči

V případě svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, trvá nadále vyživovací povinnost rodičů k dítěti.³⁴ Tato povinnost je ze zákona primárně stanovena rodičům nebo bližším příbuzným. V případě jejich nemožnosti plnit přechází povinnost na vzdálenější příbuzné. U této pěstounské péče je možnost se setkat s kritikou související právě s hmotnou podporou takových pěstounů. Jana Nožířová³⁵ ve své knize uvádí, že dle jejího názoru by měli být prarodiče, jakožto pěstouni dítěte, více podporováni po hmotné stránce, ačkoli sami mají k dítěti vyživovací povinnost, která vyplývá z jejich příbuzenského vztahu. Kolektiv autorů vedený Milanem Holubem³⁶ ve svém komentáři k zákonu o rodině uvádí, že výživné ze strany prarodičů přichází na řadu až v případě, kdy vyživovací schopnost nemůže být z objektivních důvodů plněna ze strany rodičů dítěte. Těmito důvody mohou být např. nemoc či studium. Nejedná se o případy, kdy se rodiče vyhýbají práci, bezdůvodně mění zaměstnání atp.

³⁴ (RADVANOVÁ, 2015, s. 153)

³⁵ (NOŽÍŘOVÁ, 2012, s. 17)

³⁶ (HOLUB, a další, 2011, s. 162)

I. Stanovení výživného rodičům – k odst. 1

Svěření dítěte do pěstounské péče neznamená zánik vyživovací povinnosti rodičů. Ti nadále musí hradit výživné na dítě. Mění se jen způsob úhrady výživného. Dosavadní praxe byla taková, že soud stanovil v samostatném rozhodnutí výši měsíčního výživného na dítě až poté, co nabylo právní moci rozhodnutí úřadu práce o přiznání příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Nově nic nebrání soudu již v rozhodnutí o svěření dítěte do pěstounské nebo předpěstounské péče výživné rodiči stanovit. Máme za to, že úřad práce nebude účastníkem řízení. Pokud výživné rodičům není rozhodnutím o svěření dítěte do pěstounské či předpěstounské péče stanoveno, podává krajská pobočka úřadu práce, která poskytuje příspěvek na úhradu potřeb dítěte, návrh soudu na stanovení výživného na toto dítě, a pokud povinná osoba neplatí stanovené výživné, podává návrh na výkon rozhodnutí.

Základním východiskem pro stanovení výše výživného je, že dítě se má zásadně podílet na životní úrovni rodičů. Výše výživného bude stanovena s ohledem na možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodičů a s ohledem na odůvodněné potřeby dítěte, které jsou odvislé zejména od věku, zdravotního stavu a zájmů dítěte a na jeho majetkové poměry. Pokud vyživovací povinnost nemohou plnit rodiče, přechází na předky.

II. Příbuzenská pěstounská péče a výživné rodičů

Mohou-li rodiče nebo prarodiče plnit výživné v zákonné výši tak, aby odpovídalo potřebám dítěte, a péče o dítě se ujme osoba příbuzná nebo blízká dítěti či rodině, uplatní se institut svěření dítěte do péče jiné osoby dle § 953 a násl., nikoliv pěstounská péče.

III. Legální cese – k odst. 2

S ohledem na skutečnost, že výkon pěstounské péče je podporován dávkami pěstounské péče, které vyplácí úřad práce, přechází nárok dítěte na výživné na stát. Jde o případ legální cese. Výživné není plněno k rukám pěstouna, pěstoun nemusí výživné ani vymáhat, potřeby dítěte jsou zajištěny dávkou pěstounské péče, která se nazývá *příspěvek na úhradu potřeb dítěte*.

Nárok na tuto dávku má nezletilé nezaopatření dítě svěřené do pěstounské péče (stačí již rozhodnutí o předpěstounské péči). Vyplácí se k rukám pečující osoby. Tento nárok se zachovává i po dosažení zletilosti (zániku pěstounské péče), nejdéle však do 26. roku věku,

pokud jde o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do jeho zletilosti osobou pečující. Příspěvek se pak vyplácí dítěti. Výše příspěvku je stanovena zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Je odvislá od věku a stupně závislosti dítěte, vyplácí se měsíčně pozadu. Po 26. roku věku dítěte sice zaniká nárok na dávku pěstounské péče, nikoliv však nárok na výživné, pokud dítě zůstává odkázáno na výživu.

Pěstoun podá písemnou žádost na přiznání dávky pěstounské péče, příspěvku na úhradu potřeb dítěte. K žádosti pěstoun doloží pravomocné rozhodnutí o svěření dítěte do pěstounské nebo předpěstounské péče, úřad práce ve správním řízení vydá rozhodnutí a ode dne právní moci o svěření dítěte do pěstounské či předpěstounské péče se začne vyplácet příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Je-li dítě svěřeno do pěstounské péče a výživné rodičům není současně stanoveno, úřad práce podává návrh na stanovení výživného k soudu. Pokud soud výživné stanoví, zásadně úřad práce zasílá rodičům výzvu, že mají platit k rukám úřadu práce a je jim sděleno bankovní spojení. Průběžně by úřad práce měl zkoumat, zda nedošlo ke změně poměrů a zda není třeba podat návrh na změnu rozhodnutí o výši výživného. Úřad práce by měl požadovat výživné i zpětně.

Účastníky řízení o stanovení výživného zahájeného na návrh úřadu práce jsou úřad práce, rodiče a dítě, zastoupené kolizním opatrovníkem. Pěstouni účastníkem řízení nejsou, jelikož o jejich právech a povinnostech se v řízení nejedná, mohli by být vyslechnuti jako svědci.

K přechodu nároku na výživné nedochází v případě, kdy dítě má sirotčí důchod a nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte.³⁷

³⁷ (PETROV, a další, 2017, s. 1276-1277)

4 Praktická část

Praktická část této bakalářské práce je rozdělena do dvou podkapitol. První podkapitola podává prostřednictvím statistických údajů celkový přehled o náhradní rodinné výchově v České republice, v Jihočeském kraji a na Písecku. Jsou zde zmíněny například počty dětí svěřených do pěstounské péče, počty vyplacených dávek pěstounské péče nebo výdaje na dávky pěstounské péče. Údaje jsou zpracovány do tabulek a pro lepší pochopení jsou k nim vytvořeny grafy. Jednotlivé údaje budou porovnávány za období v letech 2013 až 2018 a vychází ze statistik, jež zpracovává Český statistický úřad a Ministerstvo práce a sociálních věcí ve statistických ročenkách³⁸. Údaje z roku 2019 ještě nebyly zpracovány, a proto zde nejsou uvedeny.

Druhá podkapitola se zaměřuje na zhodnocení současného stavu pěstounské péče, které bylo realizováno prostřednictvím řízených rozhovorů. V závěru praktické části je porovnáno vybrané výživné vůči vyplaceným dávkám státní sociální podpory.

³⁸ Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, MPSV

4.1 Náhradní rodinná výchova v číslech

4.1.1 Statistika náhradní rodinné péče

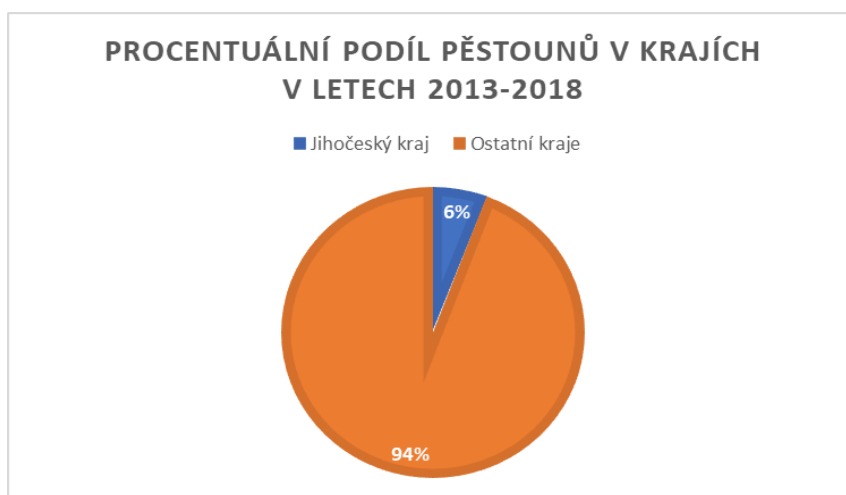
Tabulka 2 - Počet dětí umístěných do náhradní rodinné péče (vždy k 31.12.)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Písecko	68	70	78	72	75	76
Jihočeský kraj	1 018	1 032	1 064	1 079	1 072	1 037
Česká republika	16 282	17 530	18 151	18 636	19 262	19 626

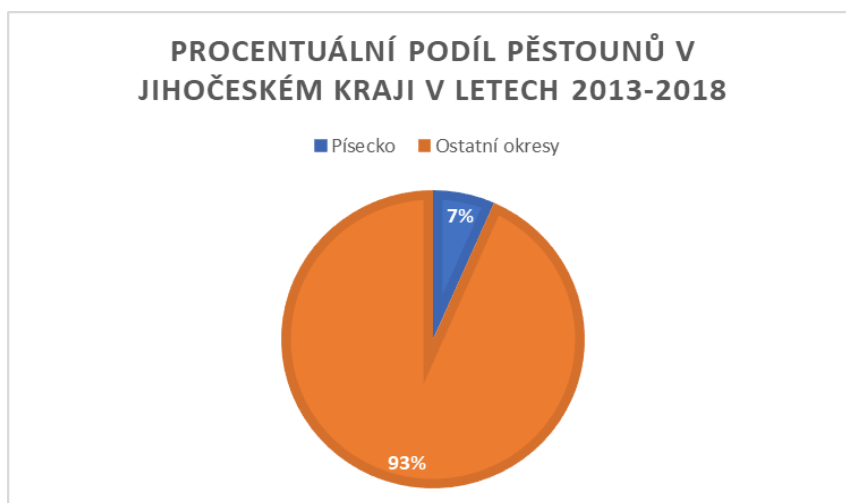
(Zdroj: Statistické ročenky z jednotlivých let Českého statistického úřadu)

V horním řádku tabulky je uveden počet dětí na území regionu Písecko, který byl evidován na konci daného roku, prostřední řádek udává, kolik bylo dětí umístěných do náhradní rodinné péče v Jihočeském kraji a spodní řádek udává, kolik bylo celkově umístěno dětí do pěstounské péče v celé České republice. Z tabulky je vidět, že region Písecko tvoří necelého půl procenta ve všech sledovaných letech. Dále je z tabulky vidět, že počet dětí, které jsou umisťovány do náhradní rodinné péče stále stoupá.

Obrázek 3 - Procentuální podíl pěstounů v krajích v letech 2013-2018

Obrázek 4 - Procentuální podíl pěstounů v Jihočeském kraji v letech 2013-2018

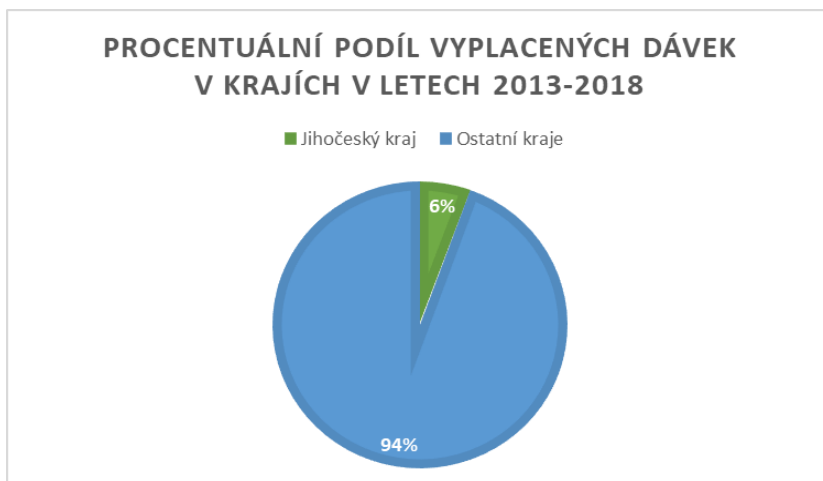
Tabulka 3 - Počet vyplacených dávek (vždy k 31.12.)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Písecko	1 800	2 000	2 100	2 200	2 200	2 100
Jihočeský kraj	15 700	16 970	18 037	18 797	19 177	19 792
Česká republika	266 000	300 040	327 140	344 488	355 953	363 322

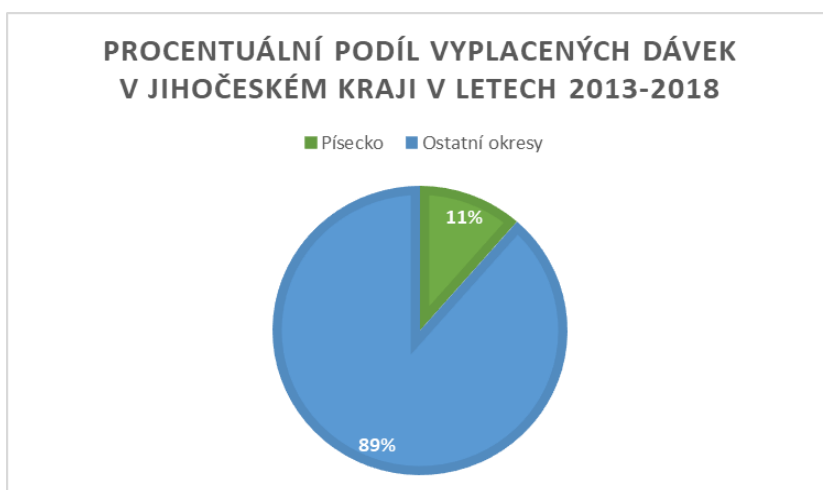
(Zdroj: Statistické ročenky z jednotlivých let Českého statistického úřadu)

V tabulce je uveden celkový počet vyplacených dávek v České republice, v Jihočeském kraji a na Písecku. I z této tabulky vychází, že počet vyplacených dávek tvoří necelé procento ve všech sledovaných letech. Dále je z tabulky vidět, že počet dávek, vzhledem k nárůstu počtu dětí v pěstounské péči, neustále stoupá.

Obrázek 5 - Procentuální podíl vyplacených dávek v krajích v letech 2013-2018

Obrázek 6 - Procentuální podíl vyplacených dávek v Jihočeském kraji v letech 2013-2018

Tabulka 4 - Výdaje na dávky pěstounské péče (vždy k 31.12.), v tis. Kč

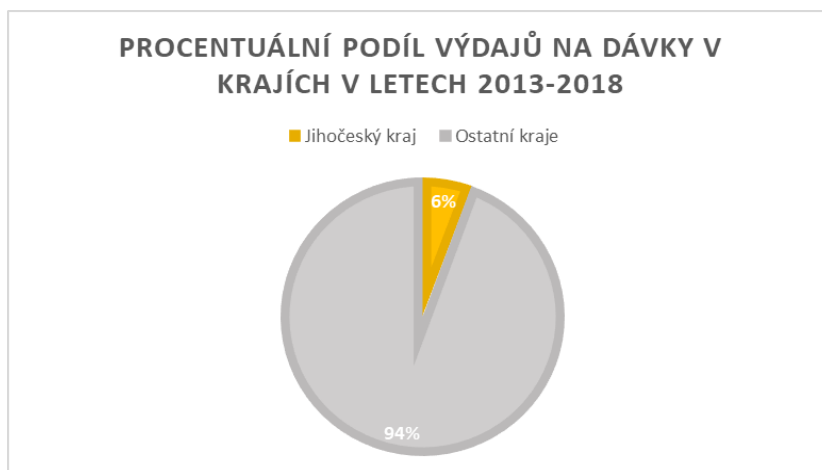
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Písecko	18 293	18 335	18 176	18 231	17 531	22 277
Jihočeský kraj	125 016	137 700	150 200	155 828	160 894	210 620
Česká republika	2 310 000	2 382 687	2 664 508	2 831 736	2 831 736	3 801 669

(Zdroj: Statistické ročenky z jednotlivých let Českého statistického úřadu)

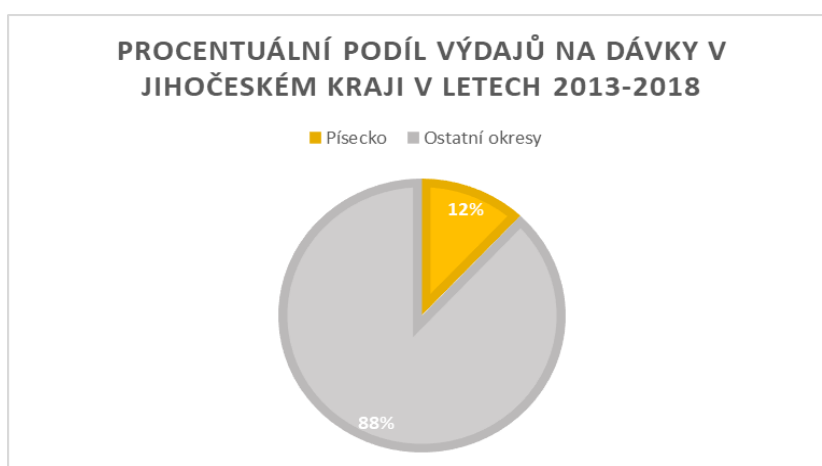
V horním řádku tabulky jsou uvedeny výdaje státu na dávky pěstounské péče na Písecku, prostřední řádek udává, výdaje na pěstounskou péči v Jihočeském kraji a spodní řádek udává, kolik celkově bylo vydáno ze státní kasy na pěstounskou péči v České republice.

Z tabulky je opět vidět, že náklady na pěstounskou péči na Písecku netvoří ani jedno procento výdajů státního rozpočtu.

Obrázek 7 - Procentuální podíl výdajů na dávky v krajích v letech 2013-2018

Obrázek 8 - Procentuální podíl výdajů na dávky v Jihočeském kraji v letech 2013-2018

Z tabulek 3 a 4 je možno vypořadovat, že počet vyplacených dávek se na Písecku v letech 2013-2018 výrazně nezměnil, výdaje ale stouply o skoro 4 miliony korun. Příčinou je markantní navýšení veškerých dávek, nejvíce znatelné je navýšení odměn pro pěstouna, kdy do roku 2018 pěstoun, který se stará o jedno dítě obdržel 8 000 Kč, od roku 2018 je tato odměna stanovena na 12 000 Kč.

4.2 Zhodnocení současného stavu pěstounské péče na Písecku

4.2.1 Cíl průzkumu

Teoretická část práce popisovala jednotlivé formy náhradní rodinné péče, k nimž se řadí i péče pěstounská. Cílem práce je zhodnotit současný stav pěstounské péče, určit rizika tohoto poměrně nového institutu a doporučit zefektivnění této problematiky.

4.2.2 Metoda průzkumu

Pro zhodnocení stavu pěstounské péče byla zvolena metoda řízených rozhovorů, pomocí dotazníku měli pěstouni možnost vyjádřit svůj názor na současný stav tohoto institutu. Dotazník se skládal z 9 otázek a obsahoval otázky uzavřené, polootevřené i otevřené (viz. příloha č. 5 – Dotazník pro pěstouny).

4.2.3 Výsledky dotazníkového řešení

Otázka Č. 1: Kdy jste se stali pěstouny?

Respondent	Datum svěřeni dítěte/děti do péče ³⁹
A	7.12.2017
B	6.5.2007 a 16.8.2018
C	14.11.2018
D	26.6.2013 a 15.3.2016
E	30.3.2017
F	7.7.2010 a 25.10.2012 a 17.8.2015

³⁹ U žádného z respondentů nešlo o svěřeni sourozenců do péče.

Otázka Č. 2: V jakém věku dítěte vám bylo svěřeno do péče?

Respondent	Věk dítěte v den svěřeni do péče
A	12 měsíců a 47 dnů
B	6 let 9 měsíců a 20 dní; 7 měsíců a 3 dny
C	2 roky 3 měsíce a 15 dní
D	12 měsíců a 13 dní; 2 roky a 5 měsíců
E	16 let 5 měsíců a 6 dní
F	14 měsíců a 25 dní; 17 měsíců a 17 dní; 6 let 8 měsíců a 27 dní

Otázka Č. 3: O kolik dětí v současné době pečujete? (včetně vlastních dětí)

Respondent	Děti v pěstounské péči a vlastní děti
A	1 dítě v PP, žádné vlastní dítě
B	2 děti v PP, 2 vlastní děti
C	1 dítě v PP, 1 vlastní dítě
D	2 děti v PP, žádné vlastní dítě
E	1 dítě v PP, 2 vlastní děti
F	3 děti v PP, 1 vlastní dítě

Otázka Č. 4: Víte o možnosti stát se „profesionálním pěstounem“?⁴⁰

Respondent	Povědomí o možnosti
A	ANO
B	NE
C	ANO
D	ANO
E	ANO
F	NE

⁴⁰ Žádný z dotázaných respondentů není v evidenci profesionálních pěstounů.

Otázka Č. 5: Jste pěstouny osoby, která se považuje, podle zákona o sociálních službách, za závislou na pomoci jiné fyzické osoby⁴¹?

Respondent	Pečující o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby
A	NE
B	NE
C	NE
D	ANO ⁴²
E	NE
F	NE

Otázka Č. 6: Dostáváte/obdrželi jste:

- príspevek na úhradu potřeb dítěte?
- odměnu pěstouna?
- príspevek při převzetí dítěte?
- príspevek při ukončení pěstounské péče?⁴³

Respondent	a)	b)	c)	d)
A	ANO	ANO	ANO	NE ⁴⁴
B	ANO	ANO	ANO	ANO ⁴⁵
C	ANO	ANO	ANO	NE ⁴⁶
D	ANO	ANO	ANO	NE ⁴⁶
E	ANO	ANO	ANO	NE ⁴⁶
F	ANO	ANO	ANO	NE ⁴⁶

⁴¹ Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách („za osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby je považována ta, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při zvládnutí základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle § 8“)

⁴² Dítě svěřené do pěstounské péče 15.3.2016 ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)

⁴³ Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek tedy neobdrží pěstoun, ale fyzická osoba do té doby v pěstounské péči.

⁴⁴ Péče stále trvá

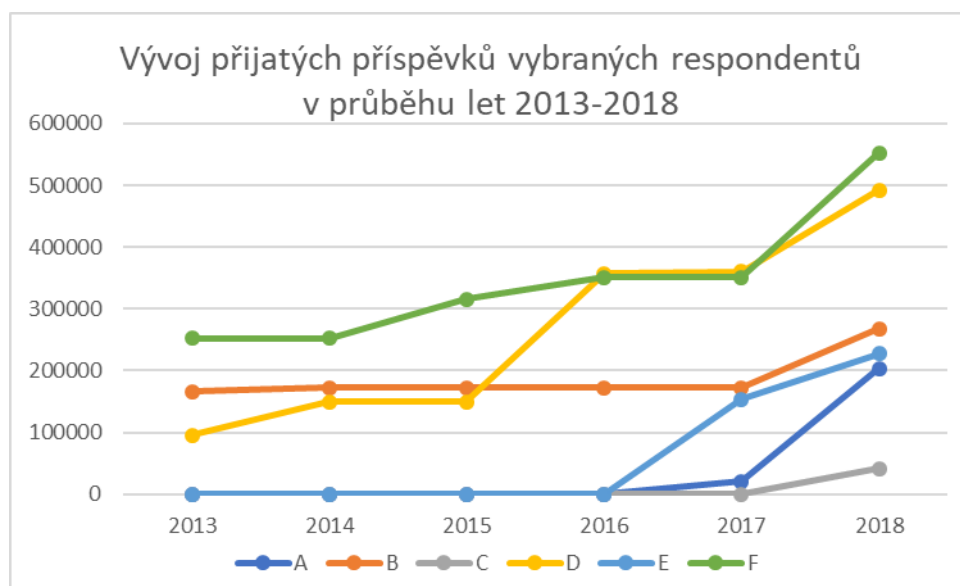
⁴⁵ Pěstounská péče o první dítě ukončena ke dni dosažení zletilosti 17.7.2018.

Otázka Č. 7: Využili jste příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla?

Respondent	Využití příspěvku na zakoupení vozidla
A	NE
B	NE
C	NE
D	NE
E	NE
F	ANO ⁴⁶

Otázka Č. 8: Jak se změnila výše příspěvků v průběhu let, kdy jste pěstounem?

Graf 3 – Vývoj přijatých příspěvků vybraných respondentů v průběhu let 2013-2018

⁴⁶ Příspěvek využit až v roce 2019, z tohoto důvodu není s tímto příspěvkem kalkulováno.

Graf vychází z následující tabulky, ve které jsou zahrnuty odměny pro pěstouna, příspěvky na úhradu potřeb dítěte a příspěvky při převzetí dítěte.

Respondent	2013	2014	2015	2016	2017	2018
A	0 Kč	0 Kč	0 Kč	0 Kč	20 500 Kč	203 400 Kč
B	166 600 Kč	172 200 Kč	172 200 Kč	172 200 Kč	172 200 Kč	267 645 Kč
C	0 Kč	0 Kč	0 Kč	0 Kč	0 Kč	41 900 Kč
D	95 500 Kč	150 000 Kč	150 000 Kč	357 500 Kč	360 600 Kč	492 660 Kč
E	0 Kč	0 Kč	0 Kč	0 Kč	153 500 Kč	227 820 Kč
F	252 000 Kč	252 000 Kč	315 200 Kč	350 600 Kč	350 600 Kč	552 060 Kč

Otázka Č. 9: Jak hodnotíte přístup OSPOD k vám, resp. jak hodnotíte vzájemnou spolupráci?

Všichni respondenti se shodli na velmi pozitivním hodnocení. OSPOD Tábor i Písek, velmi vstřícné a profesionální chování, respondenti mohou kdykoli zavolat, když potřebují radu či pomoc. Totéž platí pro doprovodné organizace ARKÁDA Písek a PorCeTa Tábor.

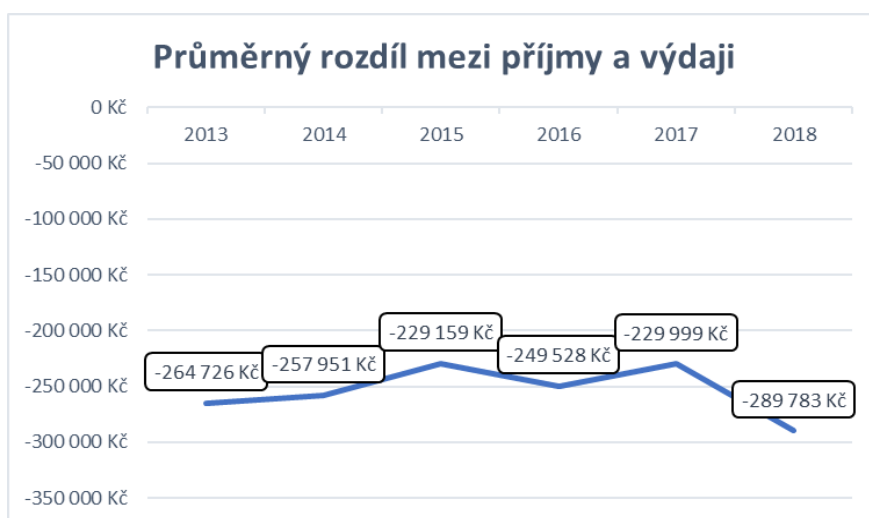
4.3 Výživné při pěstounské péči na Písecku

Tabulka 5 – Výživné při pěstounské péči na Písecku v letech 2013-2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet dětí v pěstounské péči	68	70	78	72	75	76
Počet vybraných výživných	54	51	55	48	49	42
Příjmy státu z výživného	291 600 Kč	278 460 Kč	301 620 Kč	264 960 Kč	281 064 Kč	253 512 Kč
Průměr výživného vybraného státem za rok na jedno dítě v pěstounské péči	4 288 Kč	3 978 Kč	3 867 Kč	3 680 Kč	3 748 Kč	3 336 Kč
Průměrný výdaj na jedno dítě	269 015 Kč	261 929 Kč	233 026 Kč	253 208 Kč	233 747 Kč	293 118 Kč
Průměrný rozdíl mezi výdaji a příjmy	264 726 Kč	257 951 Kč	229 159 Kč	249 528 Kč	229 999 Kč	289 783 Kč

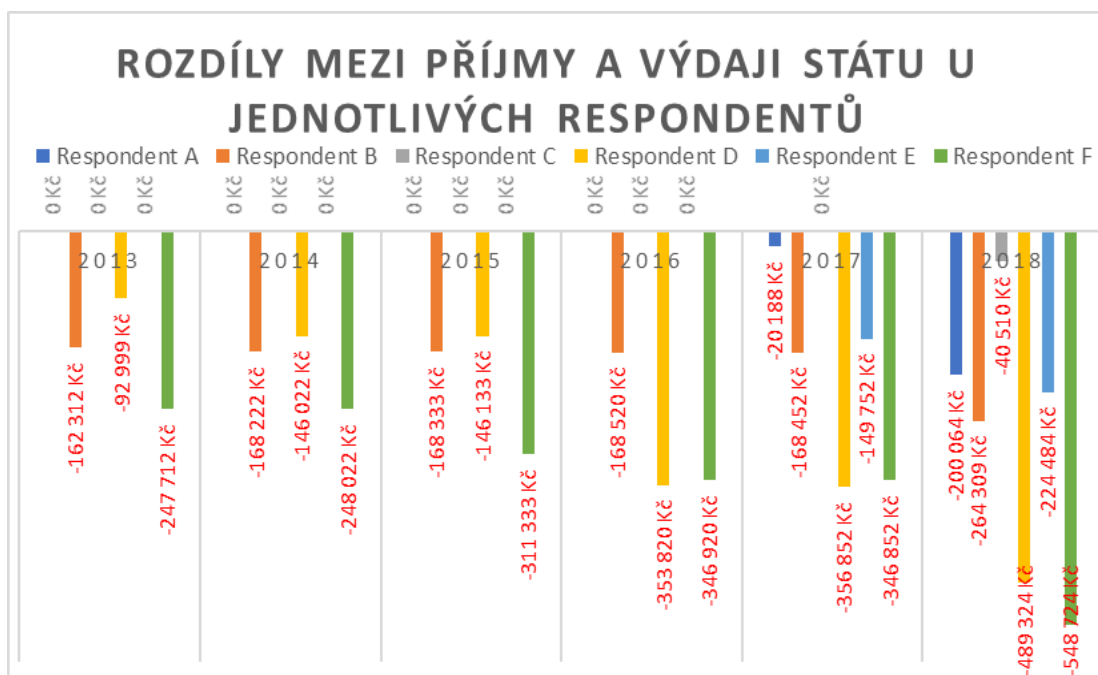
Pro srozumitelnější vysvětlení poslouží následující graf. Z grafu je patrné, že nejvýraznějšími roky v rozdílech mezi výdaji a příjmy pro stát na Písecku byly roky 2015 a 2018. Rok 2015 zaznamenal za sledované období nejmenší výdaje státu na pěstounskou péči z důvodu navýšení dětí v pěstounské péči a s tím spojené i navýšení vybraného výživného. Zatím největší rozdíl mezi výdaji a příjmy vykazuje rok 2018, což je především způsobeno navýšením částky odměn pro pěstouny, ale i navýšením ostatních dávek, ale ne tak markantním.

Graf 4 – Průměrný rozdíl mezi příjmy výživného a výdaji na pěstounskou péči v České republice

Následující graf zobrazuje rozdíly mezi příjmy (vybraným výživným) a výdaji (dávkou pěstounské péče) státu u jednotlivých respondentů za sledované období v letech 2013-2018. I zde je vidět neustálé navyšování výdajů státu na pěstounskou péči.

Graf 5 - Rozdíl mezi výdaji a příjmy výživného na Písecku

5 Výsledky a diskuse

V roce 2013 bylo **na dávkách** pěstounské péče **vyplaceno 2,31 miliardy** korun a celkové **výdaje státního rozpočtu činily 1 173,13 miliardy** korun. Dávky pěstounské péče tedy pro státní kasu zaujímají pouze zhruba 0,20 %. Je tedy v zájmu státu, aby vláda dodržela svůj slib a opravdu ukončila existenci kojeneckých ústavů a pokusila se minimalizovat počet ostatních zařízení pro výkon ústavní péče. Podle statistické ročenky MPSV ČR se sice **počty dětí** svěřených do ústavní péče **zmenšují**, například počet kojeneckých ústavů se od roku 2010 s počtem 34 zařízení zmenšil v roce 2019 na počet 26 kojeneckých ústavů.

Výsledky dotazníkového šetření ukazují, že většina vybraných pěstounů na Písecku dostala děti do péče v posledních deseti letech, to vyplývá především o větší informovanosti o této problematice a větších možnostech žadatelů o dítě. Z další otázky vyplývá, že většinou se jedná o **děti do 3 let věku**, tedy o téměř čerstvě narozené. Jedinou výjimku tvoří respondent E, kde došlo k příbuzenské pěstounské péči o sourozence. Další otázka se týkala počtu dětí v péči, většina respondentů měla již své vlastní děti, které ve všech případech reagovali na příchod „cizího“ dítěte velmi pozitivně. Následující otázka byla o povědomí o možnosti stát se pěstounem na přechodnou dobu. Žádný z respondentů není veden jako osoba v evidenci pěstounů na přechodnou dobu, ale o této možnosti většina věděla. Další otázka se zabývala tím, jestli je respondent pěstounem osoby, která je závislá na pomoci jiné fyzické osoby. Z vybraných pěstounů se o takovou osobu stará pouze jediný respondent. Šestá otázka byla zaměřena na **dávky pěstounské péče**, konkrétně na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, kterou dostávají všichni dotazovaní, na odměna pěstouna, kterou taktéž dostávají všichni pěstouni, na příspěvek při převzetí dítěte, který rovněž obdrželi všichni a na příspěvek při ukončení pěstounské péče, kterou obdržela jedna osoba, do té doby v pěstounské péči, v den dosažení zletilosti, u ostatních pěstounů zatím žádné dítě zletilosti nedosáhlo. Následující dotaz byl ohledně využití příspěvku na nákup motorového vozidla, kterou využila pouze jedna rodina, která na ní jako jediná podle zákona měla nárok, ale až v roce 2019, proto se s tímto příspěvkem ve sledovaném období 2013-2018 nekalkuluje.

Předposlední otázka se zabývá **vývojem přijatých příspěvků** u vybraných pěstounů v letech 2013-2018. Z vytvořeného grafu je vidět, že **příspěvky neustále stoupají** (stejně jako stoupají náklady obyvatel ČR na uspokojení potřeb). Poslední otázka byla spíše pocitového charakteru, kdy měli pěstouni zodpovědět jejich vnímání a spolupráci s OSPOD. Na tento dotaz odpovídali všichni pěstouni velmi pozitivně. Stejně hodnotili neziskové organizace pomáhající budoucím i současným pěstounům.

Dále již bez pomoci pěstounů byly zpracovány výdaje státu na pěstounskou péči v průběhu let 2013-2018. S pomocí těchto údajů byl vypracován i graf, který zahrnuje konkrétní pěstouny na Písecku.

6 Závěr

Cílem této práce bylo zpřehlednit současné formy náhradní rodinné výchovy a detailněji přiblížit problematiku pěstounské péče, a to zejména s ohledem na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2013. Ta mimo jiné klade důraz na to, aby dítě vyrůstalo pokud možno v rodinném prostředí a dává si za cíl **postupné utlumení ústavní výchovy a zrušení kojeneckých ústavů**. Toto zrušení by bylo výhodné, jak z hlediska zdravotního a psychického zdraví dětí, kterým umístění do rodin určitě prospívá více než výchova v ústavní péči, tak z ekonomického hlediska. Průměrné měsíční náklady na jedno dítě v ústavní výchově jsou totiž minimálně dvojnásobkem hodnoty, jenž je vyplácena měsíčně státem za jedno dítě umístěné v pěstounské péči. V případě kojeneckých ústavů pak až o trojnásobek této částky.

Ideální náhradou je v případě kojeneckých ústavů **pěstounská péče na přechodnou dobu**, která v ČR funguje až od roku 2014. V současné době činí odměna pěstouna na přechodnou dobu 20 tisíc korun za měsíc (pokud pečuje o jedno dítě), ale vzhledem k tomu, že je odměna považována za příjem ze závislé činnosti, je čistá vyplácená částka mnohem menší.

V neposlední řadě by bylo krokem vpřed, **kdyby se stát snažil problematiku náhradní rodinné péče více medializovat a zvýšit tak informovanost obecné veřejnosti**.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Použitá literatura

1. **DUNOVSKÝ, J. 1986.** *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.
2. **DUNOVSKÝ, J. 1999.** *Sociální pediatrie vybrané kapitoly*. Praha : Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
3. **HOLUB, M., NOVÁ, H. a PTÁČEK, L. 2011.** *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisecími*. Praha : Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-96-7.
4. **KRAUS, B. a POLÁČKOVÁ, V. 2001.** *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. ISBN 8073150042.
5. **LOVASOVÁ, L. 2006.** *Rodinné vztahy*. Praha : Vzdělávací Institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-66-0.
6. **MATĚJČEK, Z. 1992.** *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
7. **MATĚJČEK, Z. 1999.** *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
8. **MOŽNÝ, I. a JIRÁNEK, V. 2008.** *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
9. **NOŽÍŘOVÁ, J. 2012.** *Náhradní rodinná péče*. Praha : Linde, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.
10. **PAZLAROVÁ, H. a MATOUŠEK, O. 2014.** *Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
11. **PAZLAROVÁ, H. 2016.** *Pěstounská péče: Manuál pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
12. **PETROV, J., VÝTISK, M. a BERAN, V. 2017.** *Občasný zákoník: Komentář*. Praha : C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1.
13. **RADVANOVÁ, S. 2015.** *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha : C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-578-7.
14. **VÝROST, J. 1998.** *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

7.2 Internetové zdroje

1. <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>
2. <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>
3. <https://mylaw.cz/clanek/ustavni-pece-v-cr-700>
4. <https://www.czso.cz/csu/czso/katalog-produktu?filtr=true&vlastnosti=14>
5. <https://www.czso.cz/csu/czso/katalog-produktu?filtr=true&vlastnosti=14&kraje=3034>

7.3 Použité zákony

1. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
2. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník
3. Zákon č. 117/1955 Sb., o státní sociální podpoře
4. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních
5. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
6. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky
7. Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu
8. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
9. Zákon č. 452/1992 Sb., o pěstounské péči
10. Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

8 Přílohy

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1 - Schéma náhradní rodinné péče.....	19
Obrázek 2 - Schéma náhradní výchovy	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek 3 - Procentuální podíl pěstounů v krajích v letech 2013-2018.....	31
Obrázek 4 - Procentuální podíl pěstounů v Jihočeském kraji v letech 2013-2018.....	32
Obrázek 5 - Procentuální podíl vyplacených dávek v krajích v letech 2013-2018.....	33
Obrázek 6 - Procentuální podíl vyplacených dávek v Jihočeském kraji v letech 2013-2018	33
Obrázek 7 - Procentuální podíl výdajů na dávky v krajích v letech 2013-2018.....	34
Obrázek 8 - Procentuální podíl výdajů na dávky v Jihočeském kraji v letech 2013-2018	34

8.2 Seznam grafů

Graf 1 - Výdaje na dávky pěstounské péče v ČR	26
Graf 2 - Výdaje na dávky pěstounské péče podle krajů v roce 2018.....	27
Graf 3 – Vývoj přijatých příspěvků vybraných respondentů v průběhu let 2013-2018	38
Graf 4 – Průměrný rozdíl mezi příjmy výživného a výdaji na pěstounskou péči v České republice.....	41
Graf 5 - Rozdíl mezi výdaji a příjmy výživného na Písecku	41

8.3 Seznam tabulek

Tabulka 1 - Výše příspěvků pěstounské péče v roce 2018	25
Tabulka 2 - Počet dětí umístěných do náhradní rodinné péče (vždy k 31.12.).....	31
Tabulka 3 - Počet vyplacených dávek (vždy k 31.12.).....	32
Tabulka 4 - Výdaje na dávky pěstounské péče (vždy k 31.12.), v tis. Kč.....	33
Tabulka 5 – Výživné při pěstounské péči na Písecku v letech 2013-2018	40

8.4 Seznam použitých zkratk

PP – Pěstounská péče

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

8.5 Dotazník pro pěstouny

1. Před jakou dobou jste se stali pěstouny?
2. V jakém věku dítěte vám bylo svěřeno do péče?
3. O kolik dětí v současné době pečujete? (včetně vlastních dětí)
4. Víte o možnosti stát se „profesionálním pěstounem“?
5. Jste pěstouny osoby, která se považuje, podle zákona o sociálních službách, za závislou na pomoci jiné fyzické osoby?
6. Dostáváte/obdrželi jste:
 - a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte?
 - b) odměnu pěstouna?
 - c) příspěvek při převzetí dítěte?
 - d) příspěvek při ukončení pěstounské péče?
7. Využili jste příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla?
8. Jak se změnila výše příspěvků v průběhu let, kdy jste pěstounem?
9. Jak hodnotíte přístup OSPOD k vám, resp. jak hodnotíte vzájemnou spolupráci?